

Õiguskantsler

Priit Pikamäe
Esimees
Riigikohus
kantselei@riigikohus.ee

Teie 06.03.2014 nr 3-2-8-1-2017-14

Meie 02.04.2014 nr 9-2/140388/1401483

**Arvamus põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluses
Tsiiviilkohtumenetluse seadustiku § 175 lg 3 põhiseaduspärasus (volitusnormi puudulikkus)**

Austatud Riigikohtu esimees

Pöördusite minu poole ja küsisite tsiiviilasjas nr [3-2-1-153-13](#) arvamust, kas Eesti Vabariigi põhiseadusega (PS või Põhiseadus) oli kooskõlas kuni 31.12.2008 kehtinud tsiiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 175 lg 3.

Tutvusin Riigikohtu tsiiviilkolleegiumi 26.02.2014 määrusega nr 3-2-1-153-13 ning **leian, et Põhiseaduse § 3 lõikega 1 ning PS §-ga 32 selle PS 15 lõikega 1 ja § 24 lõikega 5 koostoimes ei olnud kooskõlas hagi esitamise ajal 21.08.2008 kehtinud TsMS § 175 lg 3 osas, mis nägi Vabariigi Valitsusele õiguse kehtestada lepingulise esindaja kulude teistelt menetlusosalistelt sissenõudmise piirmäärad.**

Ühtlasi teatan, et ei soovi asja arutamist suulises menetluses.

II VAIDLUSALUNE SÄTE

Tsiiviilkohtumenetluse seadustik (kehtivus 01.01.2006 – 31.12.2008)

„§ 175. Advokaadi, muu lepingulise esindaja ja nõustaja kulude hüvitamine

(1) Kui menetlusosaline peab menetluskulude jaotust kindlaks määrava kohtulahendi kohaselt kandma teise menetlusosalise lepingulise esindaja või nõustaja kulud, mõistab kohus esindaja või nõustaja kulud nende rahalise kindlaksmääramise korral välja põhjendatud ja vajalikus ulatuses. Lepinguline esindaja on menetlusosalist menetluses esindav advokaat või muu tehinguga määratud esindaja.

[---]

(3) Vabariigi Valitsus kehtestab lepingulise esindaja ja nõustaja kulude teistelt menetlusosalistelt sissenõudmise piirmäärad.“

III ÕIGUSKANTSLERI SEISUKOHT

1. Põhiseaduslikkuse järelevalve lubatavus – sätete asjassepuutuvus¹

1. Tsiviilasjas 2-08-54906 pöördus hageja 21.08.2008 Harju Maakohtusse. Kohtuasi päädis hagi rahuldamata jätmisega 02.06.2012, kui Tallinna Ringkonnakohus jättis hageja apellatsioonkaebuse oma 16.05.2012 määrusega menetlusse võtmata.

2. 29.06.2012 esitas kostja avalduse menetluskulude kindlaksmääramiseks. Kostja nimetas kohtuasjas kantud menetluskuludeks 8353,77 eurot.

3. 07.03.2013 rahuldab Harju Maakohtu kohtunikuabi osaliselt kostja menetluskulude kindlaksmääramise avalduse ning mõistis hagejalt kostja kasuks välja 511,29 eurot. Kohus selgitas, et kuigi konkreetses kohtuasjas on kostja põhjendatud ja vajalikud õigusabikulud olnud 5415,99 eurot, tuleb vastavalt Vabariigi Valitsuse 15.12.2005 määruse nr 306 „Lepingulise esindaja ja nõustaja kulude teistelt menetlusosalistelt sissenõudmise piirmäärad“ § 1 lõikele 1 (mille kohaselt oli hagi puhul hinnaga kuni 15 000 krooni teistelt menetlusosalistelt lepingulise esindaja ja nõustaja kulude sissenõudmise piirmäär 5000 krooni), mõista hagejalt kostja kasuks konkreetses asjas välja kulu 319,56 eurot.

4. Kostja 04.04.2013 määruskaebuse jättis Tallinna Ringkonnakohus 24.05.2013 rahuldamata.

5. Kostja pöördus 04.06.2013 Riigikohtu poole paludes maa- ja ringkonnakohtute määrused tühistada osas, millega jäeti kostja menetluskulude kindlaksmääramise avaldus rahuldamata, ning mõista hagejalt kostja kasuks välja menetluskulu 8055,47 eurot. Kostja hinnangul oli Vabariigi Valitsuse 15.12.2005 määruse nr 306 „Lepingulise esindaja ja nõustaja kulude teistelt menetlusosalistelt sissenõudmise piirmäärad“ § 1 lg 1 formaalselt ja materiaalselt Põhiseadusega vastuolus.

6. 18.12.2013 anti asi lahendamiseks tsiviilkolleegiumi kogu koosseisule. 26.02.2014 andis Riigikohtu tsiviilkolleegium asja lahendamiseks Riigikohtu üldkogule. Kolleegium leiab, et menetluskulude jaotamise ja rahalise kindlaksmääramisega sekkutakse menetlusosaliste omandipõhiõigusesse (PS § 32), kuna sellega pannakse ühele menetlusosalisele varaline kohustus teise menetlusosalise kasuks või tehakse seda osaliselt või jäetakse see tegemata. Edasi tõstatab kolleegium küsimuse, kas seadusandja on asjassepuutuvast volituspõhine (enne 01.01.2009 kehtinud TsMS § 175 lg 3) määranud volituse ulatuse piisavalt. Kolleegiumil tekkis kahtlus, kas lepingulise esindaja kulude teistelt menetlusosalistelt sissenõudmise piirmäärade kehtestamine on selline põhiõiguste seisukohalt oluline küsimus, mille puhul peaks seadusandja nägema ise seaduses ette lepingulise esindaja kulude hüvitamise ülem- ja alammäärade. Seetõttu võis nii enne 01.01.2009 kehtinud TsMS § 175 lg 3 kui ka Vabariigi Valitsuse määrus nr 306 olla formaalselt põhiseadusvastane.

¹ Säte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluses hindab, peab olema põhivaidluse lahendamisel asjassepuutuv. Norm on asjassepuutuv siis, kui kohus peaks asja lahendades otsustama selle kehtetuse korral teisiti kui selle kehtivuse korral. Lisaks on Riigikohtul õigus ja kohustus kontrollida, kas kohtule esitatud kaebus oli menetlusnormide kohaselt lubatav (RKÜKo 08.06.2009, nr 3-4-1-7-08, p 23), kas otsustava tähtsusega õigusnormi leidmiseks on kohus tuvastanud asja lahendamiseks olulise tähtsusega asjaolud (RKPJKm 09.09.2008, nr 3-4-1-15-08, p 17) ning kas konkreetse normikontrolli algatanud kohus on õigesti tõlgendanud põhiseadusvastaseks tunnistatud normi (RKPJKo 31.03.2011, nr 3-4-1-19-10, p 23).

7. Oma 26.02.2014 määruses tõstas tsiviilkolleegium lisaks küsimuse sellest, kas kohtunikuabi oli pädev koostama Harju Maakohtu 07.03.2013 määrust. Kolleegium viitas Riigikohtu 04.02.2014 asjale [3-4-1-29-13](#) ning leidis, et üldkogul tuleks hinnata ka seda, kas ja kuidas mõjutab asja lahendust see, et esimesele menetluskulude kindlaksmääramise määrusele on alla kirjutanud kohtunikuabi, mitte kohtunik.²

8. Kohtu asjassepuutuvaks normiks määratud TsMS § 175 lg 3 andis Vabariigi Valitsusele volituse kehtestada lepingulise esindaja ja nõustaja kulude teistelt menetlusosalistelt sissenõudmise piirmäärad. Väljakujunenud kohtupraktika³ kohaselt on Vabariigi Valitsuse kehtestatud piirmäärad siduvad kohtule TsMS 175 lg 1 rakendamisel⁴ (kui menetlusosaline peab menetluskulude jaotust kindlaks määrava kohtulahendi kohaselt kandma teise menetlusosalise lepingulise esindaja või nõustaja kulud, mõistab kohus esindaja või nõustaja kulud nende rahalise kindlaksmääramise korral välja põhjendatud ja vajalikus ulatuses). Lõike 3 kehtetuse korral sai kohus lähtuda/pidi kohus lähtuma üksnes lõikest 1 ning arvestama kulude suuruse kindlaksmääramisel üksnes seda, mis on kohtu hinnangul nende põhjendatud ja vajalik suurus; olles vaba Vabariigi Valitsuse kehtestatud piirmääradest.

9. **Leian, et Riigikohtu tsiviilkolleegiumi algatatud põhiseaduslikkuse järelevalve on lubatav** osas, mis puudutab lepingulise esindaja kulude teistelt menetlusosalistelt sissenõudmist (säte reguleerib ka nõustaja kulude sissenõudmist, mis aga ei ole konkreetsel juhul asjakohane).

2. Normikontrolli põhjendus, asjassepuutuvate normide vastavus põhiseadusele

10. Põhiseaduspärasuse hindamisel määratlen esiteks, millist põhiõigust esindaja kulude teiselt vaidluse poolelt väljanõudmine riivab ja mis on selle olemuseks ning seejärel seda, kas kõnealune riive vastab Põhiseaduse nõuetele.

11. Riigikohtu praktika kohaselt sekkutakse menetluskulude jaotamise ja rahalise kindlaksmääramisega menetlusosaliste omandipõhiõigusesse (PS § 32), kuna sellega pannakse ühele menetlusosalisele varaline kohustus teise menetlusosalise kasuks või tehakse seda osaliselt või jäetakse tegemata.⁵ PS § 32 lg 2 kohaselt on omandipõhiõigus lihtsa seadusereservatsiooniga põhiõigus, mille kasutamise reguleerimisel on seadusandjal ulatuslik kaalumisruum ja otsustusvabadus.

12. Leian, et antud kohtuasja kontekstis ehk kohtumenetluse puhul tuleb arvestada asjaoluga, et riive tekib konkreetsel juhul omandiõigusele seetõttu, et kasutatakse PS 15 lõikes 1 sisalduvat põhiõigust (seadusereservatsioonita põhiõigus) pöörduda kohtusse ja saada õigusvaidlusele rahumeelne lahendus, mis saavutatakse õigusriigi nõuetele vastava kohtumenetluse tulemusena.

² Kolleegium selgitas oma 26.02.2014 määruse punktis 16, et menetluskulude kindlaksmääramise menetlus on sarnane kahju hüvitamise menetlusega, kuna menetluskulude kindlaksmääramise menetluses toimub sisuliselt kohtumenetlusega kaasnenud kahju (õigusabikulu) väljamõistmine tsiviilkohtumenetluse seadustikus sätestatud korras. Ka Riigikohtu 2009.a analüüsis „[Menetluskulu kindlaksmääramise ja väljamõistmise praktika probleeme tsiviilkohtumenetluses](#)“ selgitatakse, et selline määrus on olemuslikult pigem lähemal hagita menetluses tehtavale sisulisele lahendile kui menetluse korraldamisele suunatud lahendile. Sama ka RKPJKo 04.02.2014, [3-4-1-29-13](#).

³ RKTkm 15.10.2009, [3-2-1-87-09](#); RKTkm 23.11.2011, [3-2-1-112-11](#).

⁴ Riigikohtu 2009.a analüüsis „[Menetluskulu kindlaksmääramise ja väljamõistmise praktika probleeme tsiviilkohtumenetluses](#)“ on kirjeldatud sagedast kohtupraktikat, kus üldjuhul arvestati kohtuasja iseärasusi õigusabikulude kindlaksmääramisel vaid vähesel määral, ning väljamõistetava kulu suuruse määramise ainsaks või peamiseks argumendiks oli see, et taotletav summa ei ületa määrusega kehtestatud piirmäära.

⁵ RKTkm 26.02.2014, [3-2-1-153-13](#), p 16.

Igäuhele kättesaadava õigusemõistmise tegelik tagamine on üks olulisematest riigi tuumikfunktsioonidest. Teisisõnu kaasneb riive omandiõigusele oma Põhiseadusega üht kõrgeimat kaitset vajava kohtusse pöördumise põhiõiguse kasutamise ning selleks avaliku võimu loodud piirangute talumise tõttu. Nii määravad erinevad kohtumenetlusega kaasnevad rahalised kulud sisuliselt kohtumenetluse ehk vaidluse rahumeelse lahendamise maksumuse või ka hinna menetluses osaleja jaoks.

13. Kuigi antud juhul ei kasutanud oma õigust kohtusse pöörduda kostja (kes tahab kulude kindlaks määramist), vaid seda tegi hageja, on ka kostjal puutumus PS §-ga 15, kuna ka tema on huvitatud asja arutamises tõhusast osalemisest, ning kuna just kohtumenetluse läbi kaasnesid temale kulud. Leian, et menetluskulude regulatsioonile on analoogia korras laiendatav Riigikohtu seisukoht, mis tehti riigilõivude kontekstis, ning mille kohaselt peab esiteks hagejal tasuda ja kostjal hüvitada tuleva riigilõivu määra põhiseaduspärasust olema võimalik hinnata ühesuguste põhiseaduslike kriteeriumite (samade Põhiseaduse sätete) alusel, ning teiseks riivab riigilõiv kui eelkõige hageja jaoks mõeldud menetluslik takistus ka kostja põhiõigust sellele, et tema õigusi puudutav vaidlus saaks kohtus ausas menetluses õiglase lahenduse.⁶

14. Õigusriigi põhimõttest tulenevalt peab olema tagatud igäuhe juurdepääs õigusmõistmisele ning samaaegselt välistatud, et sellest loobutakse kas liiga suure kaasneva kulu või muude ülemääraste piirangute tõttu (kohtumenetluse piirangud ei tohi olla menetlust väljasuretavad). See annab ka omandiõigusele kohtumenetluse kontekstis tavapärasega võrreldes erineva tähenduse ning nõuab seadusandjalt põhjalikumat kaalumist ja proportsionaalsuse hindamist. Vastupidisel juhul võib omandiõiguse ülemäärase piirangu läbi kaasneda kohtusse pöördumise põhiõiguse moonutamine.

15. Asun seisukohale, **et lepingulise esindaja kulude teistelt menetlusosalistelt sissenõudmise piirmäärade kehtestamise näol on tegemist küll PS §-s 32 sisalduva omandiõiguse riivega, kuid sellega on samaaegselt riivatud ka PS § 15 lõikes 1 kohtusse pöördumise põhiõigus ning PS § 24 lõikes 5 sisalduv edasikaebeõigus.** Seetõttu vajab ka kohtumenetluse käigus tekitatav riive isiku omandiõigusele tavapärasest põhjalikumat ja hoolikamat kaalumist.

16. Põhiõiguse piirang peab olema formaalselt ja materiaalselt Põhiseadusega kooskõlas.

17. Põhiõiguse riive vastab Põhiseadusele formaalselt, kui see kehtestati kõiki üldisi pädevuse, menetluse ja vorminõudeid järgides ning on õigusselge. Käesoleval juhul õigusselguse probleemi ei ole.

18. Riigikohtu tsiviilkolleegium tõstatas oma 26.02.2014 määruses esiteks küsimuse sellest, kas lepingulise esindaja kulude teistelt menetlusosalistelt sissenõudmise piirmäärade kehtestamine on selline põhiõiguste seisukohalt oluline küsimus, mille puhul peab seadusandja nägema ise seaduses ette lepingulise esindaja kulude hüvitamise ülem- ja alammäärad. Teiseks küsis kolleegium, kas menetluskulude kindlaksmääramise võis kohtuniku asemel otsustada kohtunikuabi.

19. PS §-s 3 sisalduvast seaduslikkuse põhimõttest tuleneb üldise seadusereservatsiooni nõue, mille sisuks on parlamendireservatsioon ja spetsiifiliselt põhiõigusi puudutav seadusliku aluse nõue.

⁶ RKPJKo 07.02.2014, [3-4-1-38-13](#), p-d 24 ja 27.

20. Üldlevinud käsitluse kohaselt ei pea seadusandja ise alati kõiki piiranguid seaduses detailselt kirjeldama, vaid võib teatud küsimuste täpsustamise edasi delegeerida täitevvõimule. Küll aga peab seadus määratlema raamid, mille sees täitevvõim täpsustab seaduse vastavaid sätteid.⁷ Riigikohus on Põhiseadust tõlgendades kindlaks määranud need tingimused, millele peab volitusnorm vastama: „Täitevvõimu üldakti andmiseks peab seaduses olema vastavasisuline volitusnorm, milles täpsustatakse akti andmiseks pädev haldusorgan ning talle antava määrusandliku volituse selge eesmärk, sisu ja ulatus”.⁸

21. Õiguskirjanduses⁹ on selgitatud, et vastates küsimusele, mida tohib Riigikogu delegeerida täitevvõimule ja mida mitte, tuleb lähtuda olulisuse kriteeriumist: „Seadusandja peab kõik põhiõiguste seisukohalt olulised küsimused otsustama ise ega tohi nende sätestamist delegeerida täitevvõimule. Täitevvõim võib seadusega kehtestatud põhiõiguste ja vabaduste piiranguid üksnes täpsustada, mitte aga kehtestada seaduses sätestatuga võrreldes täiendavaid piiranguid.”¹⁰

22. Arvestades, et õigusemõistmine kuulub riigivõimu selliste tuumikülesannete hulka, mida riik tulenevalt PS § 3 lõikest 1 koosmõjus §-ga 146 ei tohi kunagi ära delegeerida, peab ka seadusandja ise Põhiseaduse piire järgides sisustama õigusemõistmisele juurdepääsu ja vaidluse rahumeelse lahendamise üldised tingimused ja korra, sh sellega kaasuvate muude põhiõiguste riive ulatuse. Konkreetse kohtuasja raames tuleb hinnata, **kas ka lepingulise esindaja kulude hüvitamise ülem- ja alammäärade kehtestamise õigus on selline põhiõiguste seisukohalt oluline küsimus, mida peab ja saab teha üksnes seadusandja ise.**

23. Leian, et minu kirja punktis 15 esitatud kaalutlustel **on vastus eelmisele küsimusele jaatav.** Konkreetsel juhul kaasneb riive isiku (nii hageja kui ka kostja) omandiõigusele seetõttu, et isik kasutab oma õigusemõistmisele juurdepääsu õigust. Teisisõnu mõjutab avaliku võimu loodud riive PS § 32 omandiõigusele samaaegselt ka PS § 15 lõikes 1 ja PS § 24 lõikes 5 sisalduvaid põhiõiguseid.

24. Eelmises lõigus toodu ei keela seadusandjal anda nt Vabariigi Valitsusele pädevust ja volitust täpsustada kulude arvutamise tingimusi ja korda, sh nende suuruseid. Seejuures peab volitusest nähtuma selle eesmärk, sisu ja ulatus ehk see peab olema määratletud ja piiritletud. Teatavasti on Riigikohus selgitanud avalik-õiguslike rahaliste kohustuste täidesaatvale võimule delegeerimise kohta, et see võib olla lubatav tingimusel, kui tuleneb rahalise kohustuse iseloomust ning seadusandja määrab kindlaks diskretsiooni ulatuse, mis võib seisneda tasu alam- ja ülemmäära seadusega sätestamises, tasu suuruse arvestamise aluste kehtestamises vms.¹¹ Samuti on Riigikohus rõhutanud, et volitusnorm avalik-õigusliku rahalise kohustuse kehtestamiseks peab tagama tasu suuruse kindlaksmääramise objektiivsetel alustel, võimaldama kohustatud subjektil piisava täpsusega näha ette kohustuse ulatust ja selle täitmise üksikasju ning tagama isikute võrdse kohtlemise.¹² Leian, et nimetatud põhimõttelised nõuded kehtivad ka konkreetsel juhul.

25. Praegusel juhul sätestas hagi esitamise ajal kehtinud TsMS § 175 lg 3 Vabariigi Valitsusele pädevuse ja volituse kehtestada lepingulise esindaja ja nõustaja kulude teistelt menetlusosalistelt sissenõudmise piirmäärad. Tulenevalt volituse sõnastusest oli Vabariigi

⁷ RKPJKo 17.03.1999, [3-4-1-1-99](#), p 14.

⁸ RKPJKo 13.02.2007, [3-4-1-16-06](#), p 21; RKPJKo 02.05.2007, [3-4-1-2-07](#), p 20; vrd ka RKPJKo 20.12.1996, [3-4-1-3-96](#), p III; 05.02.1998, [3-4-1-1-98](#), p V; 08.02.2001, [3-4-1-1-01](#), p 13.

⁹ Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne, 2012. [Kommentaari §-le 3](#), p 2.3.1.1.

¹⁰ RKPJKo 24.12.2002, [3-4-1-10-02](#), p 24.

¹¹ RKPJKo 19.12.2003, [3-4-1-22-03](#), p 19.

¹² RKPJKo 01.07.2008, [3-4-1-6-08](#), p 41.

Valitsus vaba piirmäärased hindama, arvutama ja kindlaks määrama; seda nii meetodi (arvestamise korra) kui ka konkreetsete rahaliste summade valikul.

26. Riigikohus on varasemalt asunud seisukohale, et seadusandja üldine volitus ei pruugi tingida volituse põhiseadusevastasust, kui Vabariigi Valitsus on talle delegeeritud normiloome käigus järginud Põhiseadust ning tõlgendanud nii seadust kui ka delegatsiooninormi kooskõlas Põhiseadusega.¹³

27. Tutvudes Vabariigi Valitsuse 15.12.2005 määrusega nr 306 „Lepingulise esindaja ja nõustaja kulude teistelt menetlusosalistelt sissenõudmise piirmäärad“, siis nähtub, et Vabariigi Valitsus lõi kulude piirmäärade kehtestamiseks põhimõttelise lahenduse siduda piirmäära suurus tsiviilasja hinnaga – mida suurem tsiviilasja hind, seda suurem piirmäär. Selle tulemuseks oli maksimaalsete piirmäärade erinevus kuni 100 kordne (2500 kuni 235 000 krooni, kui tsiviilasja hind oli üle 2 500 000 krooni, suurenes kulude väljamõistmise piirmäär 2500 krooni võrra iga 50 000 krooni kohta). Lisaks oli kohtul võimalus rakendada kulude sissenõudmise kõrgendatud piirmäära, mis saadakse tsiviilasja hinnale vastava piirmäära korrutamisel koefitsiendiga 1,3 (mitte rohkem).

28. Eeltoodud piirmäärad olid kohtule siduvad ka juhul, kui kohus jõudis asjaolude ja kulude põhjendatuse ja vajalikkuse hindamisel tulemuseni, et tegelikud kulud on piirmäärast suuremad (nagu ka konkreetse kohtuasja puhul). Teisisõnu välistas norm väikese tsiviilasja hinnaga väga keeruka ja mahuka vaidluse lahendamisel tegelike põhjendatud ja vajalike kulude väljamõistmise. Sellisel kujul kitsendas täidesaatev võim oma rakendusakti vastuvõtmisel TsMS § 175 lg 1 põhimõttelist lahendust, mille kohaselt mõistab kohus välja kulud põhjendatud ja vajalikus ulatuses.

29. Asun seisukohale, et eelmistes punktides kirjeldatud puudused on tingitud seadusandja loodud TsMS § 175 lõikes 3 sisalduva volitusnormi olulistest puudustest (norm on määratlemata ja piiritlemata). Seetõttu **oli TsMS § 175 lg 3 formaalselt Põhiseadusega vastuolus.**

30. Leian, et mõlema kohtumenetluse poole jaoks õige ja õiglase otsuse langetamiseks, milline on see põhjendatud ja vajalik lepingulise esindaja kulude suurus, on oluline, et just seadusandja looks esiteks põhimõttelise meetodilise korra kulude arvutamiseks ning konkreetsete piiratavate põhiõiguste piirid (vt kirja punkt 24). Seejuures võib nõustuda kaalutlusega, et ei seadusandja ega ka kohus ei pea kulude ulatuse määratlemisel lähtuma vaba õigusabituru kõrgeimatest hindadest, vaid leidma proportsionaalse ja tasakaalustatud lahenduse kõigi kohtumenetluse osalejate jaoks (sh ka kaotanud poole jaoks). Samuti ei pruugi kõikidel juhtumitel õiglast tulemust saavutada lihtsana tunduv lahendus siduda kulude piirmäär tsiviilasja hinnaga, kuna asja keerukus ja maksumus ei pruugi olla kõikidel juhtudel omavahelises korrelatsioonis.

31. Olen varasemalt asunud seisukohale, et kohtusse pöördudes ei osta menetlusosalised riigilt avalikku teenust, vaid rõhutanud, et kohtumenetlus on riikliku võimu teostamine (kodanike õiguste tagamine), kus riik ei luba omakohut, vaid loob reaalse võimaluse vaidluste rahumeelseks lahendamiseks ausa õigusemõistmise reeglite kohaselt ning kohtuotsuste täitmiseks. Õigusemõistmise suurem eesmärk on tugev õigusriik, õigusrahu ja isikute usaldus õigusriigi toimimisse, mis on ühtlasi üks Põhiseaduse järku väärtustest ja ka kaalukas avalik huvi. Sellega peab seadusandja kohtumenetluse küsimusi reguleerides arvestama.

¹³ RKPJKo 05.02.1998, [3-4-1-1-98](#), p V.

32. Riigikohtu tsiviilkolleegium tõstas oma 26.02.2014 määruses lisaks küsimuse sellest, **kas kohtnikuabi¹⁴ oli pädev** koostama Harju Maakohtu 07.03.2013 määrust. Kolleegium viitas Riigikohtu 04.02.2014 asjale [3-4-1-29-13](#) ning leidis, et üldkogul tuleks hinnata ka seda, kas ja kuidas mõjutab asja lahendust see, et esimesele menetluskulude kindlaksmääramise määrulele on alla kirjutanud kohtnikuabi, mitte kohtunik.

33. Vastus esitatud küsimusele sõltub sellest, kas tegemist on õigusemõistmisega materiaalses mõttes ning kas selle ülesande täitja vastab ülesande täitmiseks vajalikele nõuetele. Riigikohus asus oma 04.02.2014 lahendis [3-4-1-29-13](#) seisukohale, et menetluskulude kindlaksmääramine maakohtus on käsitatav õigusemõistmisena PS § 146 esimese lause mõttes; leides ühtlasi, et sellise otsuse saab langetada vaid eriliigilise ametnikuna kohtunik PS §-de 147, 150 ja 153 mõttes, kuna kohtunik on ametisse nimetatud ja just tema suhtes kohalduvad PS §-des 147 ja 153 sätestatud tagatised ja piirangud ning eelduslikult vastab ta PS §-st 15 tulenevatele sõltumatuse ja erapooletuse nõuetele.

34. Kohtnikuabil puuduvad kohtunikuga võrreldavad garantiid (kohtnikuabi ettevalmistuse kujundaja ja tema suhtes üksikotsuste langetaja on täitevvõim; nt ametisse nimetab ja distsiplinaar- jm võimu omab justiitsminister,¹⁵ palga suuruse kehtestab Vabariigi Valitsus¹⁶). Seetõttu ei ole tagatud kohtnikuabile kohtunikuga võrreldav personaalne garantii ega ühtlasi ka kohtuvõimu institutsionaalne sõltumatus täidesaatvast võimust. Leian, et eelmises kirja punktis nimetatud Riigikohtu seisukoht ja selle põhistused kehtivad ka konkreetsel juhul. Seetõttu **leian, et Põhiseadusega ei olnud kooskõlas lahendus, kus menetluskulud määras kindlaks kohtnikuabi.**

35. **Kokkuvõtvalt** asun seisukohale, et konkreetsel juhul oli hagi esitamise ajal kehtinud TsMS § 175 lg 3 formaalselt vastuolus PS § 3 lõikega 1 ning PS §-ga 32 selle PS 15 lõikega 1 ja § 24 lõikega 5 koostoimes.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Nele Parrest
õiguskantsleri asetäitja-nõunik
õiguskantsleri volitusel

¹⁴ Hagi esitamise ajal kehtinud TsMS § 174. Menetluskulude kindlaksmääramine

[---]

(6) Menetluskulude kindlaksmääramise määrule võib teha ka kohtnikuabi.

¹⁵ Kohtute seadus § 120. Kohtunuabi ametikohale kandideerimine

[---]

(5) Kohtunuabi nimetab ametisse justiitsminister kohtunuabi eksami komisjoni ettepanekul.

¹⁶ *Ibid.* § 122. Kohtunuabi ametipalk ja lisatasud

(1) Kohtunuabi ametipalga suuruse kehtestab Vabariigi Valitsus.